

Normer i arbetet med unga asylsökande

Om "svenskhets" och föreställningar om etnicitet, kultur, ålder och kön i den tidiga integrationsprocessen

Författare: Malin Espersson

Helsingborgs stad i samarbete med:

FoU HELSINGBORG

Forsknings- och utvecklingsenheten för social hållbarhet
fou.helsingborg.se
2018

ISBN 978-91-639-4381-2 (pdf)

Redaktör och formgivning: Annika Nilsson
Foto omslag: David Lundin

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	8
Inledning	11
Syfte och frågeställningar	13
Avgränsningar	14
Från assimilation till integration - teoretiskt ramverk	16
Förutsättningar för ensamkommande barn och ungdomar	17
Metod och material	19
Analys	20
Att arbeta med ungdomarna genom närhet och distans	22
En formell roll med en nära relation och ett ömsesidigt utbyte	22
En närhet som kräver distans	26
Att använda svensketsnormer i integrationsarbetet	29
Att styra till "svenskhet" genom omsorg och uppfostran	29
Att styra till "svenskhet" genom språket	31
Att lära ut "svenskhet"	33
Att ge utrymme och värde åt ungdomarnas kunskaper och erfarenheter	36
Diskussion	40
Referenser	42
Om författaren	44

Förord

2016 till 2017 drev FoU Helsingborg ett forsknings- och utvecklingsprojekt om arbetet med att ta emot asylsökande ungdomar med kort eller ingen utbildningsbakgrund och begränsad läs- och skrivkunnetighet¹. Projektet genomfördes tillsammans med forskare från Lunds universitet samt medarbetare inom Arbetsmarknadsförvaltningen, Skol- och fritidsförvaltningen och Socialförvaltningen. Många av de berättelser som medarbetarna i projektet delade med sig av, präglades på olika sätt av frågor kring etnicitet, kultur, ålder och kön. För att belysa och dra lärdomar av professionernas arbete, fördjupade sig Malin Espersson, fil. dr. i sociologi vid Institutionen för service management och tjänstvetenskap vid Campus Helsingborg, Lunds universitet, i dessa berättelser. I denna rapport beskriver hon hur de professionellas förhållningssätt och föreställningar på olika sätt präglar arbetet i den tidiga integrationsprocessen inom såväl skolan som socialtjänstens stödboende.

Dagligen diskuteras integrations- och invandringsfrågor i svenska medier, inom politiken och i forskning. Integrationsprocessen är inte enkel, den påverkas av faktorer på såväl strukturell som individuell nivå. Den ser olika ut för varje individ beroende på personliga förutsättningar, förutsättningarna på platsen där man befinner sig och de förutsättningar som myndigheter och det internationella politiska läget ger. Detta ger underlag för en ständigt pågående offentlig debatt i ämnet. Men vad menar vi egentligen när vi pratar om integration?

För många medarbetare i offentlig sektor, bland annat på skolor och HVB-boenden runt om i Sverige, är frågan om integration något mycket konkret. Integrationsprocessen är en del av det dagliga arbetet och den vardagliga relationen till elever, ungdomar, arbetssökande, invånare och andra som är nya i landet och som behöver stöd i att bli självständiga samhällsmedborgare. För barn och unga, särskilt de som är ensamkommande, är stödet mer omfattande eftersom dessa personer också tar del av skolundervisning och boendestöd på bland annat HVB-hem. I denna integrationsprocess har såväl lärare som boendecoacher komplexa uppdrag; i frånvaron av andra betydelsefulla vuxna har professionerna en viktig roll i ungdomarnas utveckling. De ska inte bara säkerställa att ungdomarna har ett boende och får undervisning, arbetet handlar också om att hantera de, många gånger tragiska, upplevelser ungdomarna har med sig i bagaget. Därtill introducerar de ungdomarna till det svenska samhället och förbereder dem inför vuxenlivet. De måste vägleda ungdomarna när de lär sig praktiska sysslor i och utanför hemmet: att upprätta rutiner i vardagen, att kunna laga mat, att ta hand om sin privatekonomi och ta del av olika former av samhällsservice. De måste också

1 För mer information om projektet, se rapporten *Utmaningar i välfärdens stuprör – stöd till integrering för ungdomar med begränsad läs- och skrivkunnetighet* (Nilsson et al., 2017).

introducera ungdomarna till mer subtila delar av det svenska samhället, som hur de kan bygga sociala relationer, tolka sociala koder, samt förstå de seder och traditioner som uppmärksammas i Sverige. Målet är att ungdomarna på lång sikt ska bli självständiga vuxna, i betydelsen att de är självförsörjande, kan bo på egen hand och är aktiva samhällsmedborgare.

Förutom de många aktiviteter som definieras i studie- och vårdplaner, är ungdomarnas integrationsprocess även ständigt pågående i mötet med Sverige och vad som anses vara svenskt. Eftersom lärare och boendecoacher är några av de första (och i vissa fall enda) svenskar ungdomarna möter och skapar relationer till, är de viktiga bärare och förmedlare av denna svenskhet. Här blir de normer medarbetarna förmedlar betydelsefulla för ungdomarnas bild av det svenska samhället, och av sig själva i ett svenskt sammanhang, samt den integration de skapar för sig själva.

Samtidigt agerar även lärare och boendecoacher utifrån ett, till stor del, givet sammanhang. Verksamheterna är utformade och anpassade efter de statliga bidragen, vilket har gjort att skolans och socialtjänstens olika uppdrag med tiden blivit alltmer strikta och åtskilda. Verksamheterna saknar en gemensam helhetsbild, där de ungas behov står i centrum. Även om målet med arbetet är detsamma, tar olika professionella aktörer sig an sina uppdrag på olika sätt. På så sätt möter de unga inte en gemensam kommunal verksamhet, utan många olika, vilket är förvirrande för både ungdomarna och medarbetarna.

Malin Espersson belyser i sin rapport komplexiteten i lärarnas och boendecoachernas arbete med nyanlända ungdomar. Hon visar också hur de två professionerna agerar för att på bästa sätt skapa värde i ungdomarnas tidiga integrationsprocess. En lärdom är att om ungdomarnas integrationsprocess ska bli effektiv, är det av stor vikt att de förväntningar som ställs på dem är tydliga och enhetliga över professionsgränserna. Här behövs en ökad transparens i arbetet, enhetlighet i organisationen och medvetenhet hos medarbetarna.

Under lång tid har socialtjänstens och skolans arbete med asylsökande och nyanlända ungdomar präglats av ständiga förändringar. När vi nu återgår till en mer varaktig verksamhet är det viktigt att dra lärdomar från det akuta arbete som bedrivits de senaste åren. Dels kan dessa lärdomar komma den nuvarande verksamheten till gagn, dels kan de hjälpa oss att stå bättre rustade inför liknande akuta situationer i framtiden. Denna rapport är ett bidrag till en sådan kunskapsöverföring. Förhoppningen är att den ska användas som diskussionsunderlag för medarbetare och chefer i alla de yrkesgrupper som arbetar med integration, och som därmed företräder det svenska samhället och är bärare av svenskhet i mötet med barn, ungdomar och vuxna. Målsättningen är att dessa samtal ska leda till ökad medvetenhet och reflektion hos medarbetare,

arbetsgrupper och chefer. Först genom en sådan kunskapsutveckling är det möjligt att minska de tvetydigheter som ungdomarna utsätts för i mötet med kommunen, och att ge dem bättre förutsättningar för en effektiv integrationsprocess.

Annika Nilsson
Projektledare, FoU Helsingborg

Sammanfattning

I Helsingborgs stad genomfördes 2016 till 2017 ett projekt som syftade till att förbättra samverkan mellan skola och HVB-hem för att gynna integrationsarbetet.

Integration ska, enligt svensk politik, kännetecknas av invandrares och flyktingars rätt till välfärdstjänster. Personer som kommer som invandrare eller flyktingar har också rätt att bejaka och uttrycka sin egen kulturella identitet och ska inte, som tidigare, integreras genom ensidig anpassning till "svenskhet". I det inledande projektet låg fokus främst på samverkan mellan förvaltningar, men i sina berättelser lyfte de professionella på olika sätt frågor om etnicitet, kultur och kön. Det fanns alltså anledning att fördjupa kunskaperna utifrån ett sådant perspektiv.

Syftet med denna rapport är att skapa förståelse för hur de professionellas förhållningssätt till, och föreställningar om, ungdomarna präglar arbetet i den tidiga integrationsprocessen. Särskilt fokus har legat på hur föreställningar om etnicitet, kultur och kön påverkar detta arbete. I rapporten ställs tre frågor: hur beskriver de professionella sin relation till ungdomarna; vilka kulturella föreställningar ger de professionella uttryck för i arbetet med ungdomarna; och vilka strategier och förhållningssätt använder de sig av i det kort- och långsiktiga integrationsarbetet?

Det empiriska materialet bygger på totalt sju djupintervjuer; tre med lärare i gymnasieskolans språkintruktionsklasser och tre med boendecoacher på stadens olika HVB-hem. Dessa yrkesgrupper arbetar nära ungdomarna och har så gott som dagligen kontakt med ungdomarna under deras första tid i Sverige. De är därmed viktiga personer i ungdomarnas tidiga integrationsprocess. Tolkningen av materialet utgår ifrån hur de professionella talar om sin relation till, och sitt arbete med, ungdomarna. I analysen framträder ett mönster av föreställningar om etnicitet, kultur, ålder och kön som sätter ramarna för integrationsarbetet. De professionella ger uttryck för handlingar och förhållningssätt som både begränsar och ger utrymme åt ungdomarnas tidigare kunskaper och erfarenheter. På olika sätt läggs förväntningar på ungdomarna att anpassa sig till normer om svenskhet.

Rapportens resultat visar att de professionellas arbete präglas av en stor komplexitet och av dubbla roller, en informell och en formell. Den informella rollen handlar om den närhet som byggs upp mellan den professionelle och ungdomen, en relation som liknar den mellan två nära släktingar eller vänner. Denna närhet står i kontrast till en mer distanserad och formell roll, som krävs för att lärare och boendecoacher ska kunna utöva sina arbetsuppgifter på ett professionellt sätt.

De professionella beskriver att de i sitt arbete förhåller sig till svenskhet på två olika sätt. I det första förhållningssättet, som ofta omfattar det vardagliga och uppfostrande arbetet, används "svenskhet" som ett slags rättesnöre för hur saker ska eller inte ska göras. Till exempel sättet de arbetar för att ungdomarna ska lära sig äta svensk mat och forma sitt nya liv efter svenska vanor. Svenskhet görs till en norm som är eftersträfvansvärd, utan att det sker en problematisering av vad "svenskhet" är. Detta innebär indirekt att ungdomarna förväntas anamma det nya och ta avstånd från sina tidigare (kulturellt färgade) erfarenheter. Även i det andra förhållningssättet har svenskhet en given plats, men då på ett mer tillåtande och värderingsfritt sätt. Det handlar exempelvis om att de professionella tar vara på ungdomarnas kunskaper i undervisningen och jämför företeelser i deras hemländer med hur det är i Sverige, men också om att stimulera och utveckla de kunskaper som ungdomarna bär med sig sedan tidigare. De båda förhållningssätten har gemensamt att det finns en (oproblematiserad) svenskhet närvarande som används som en självklar måttstock. Det första förhållningssättet begränsar ungdomarnas möjligheter att ta tillvara på sina tidigare erfarenheter och avkrävs assimilering för att släppas in i en social kontext, en slags avsocialisering. Det andra förhållningssättet öppnar istället upp för ungdomarnas tidigare erfarenheter på ett sätt som gör att den framställda "svenskheten" används på ett mer värderingsfritt sätt, som en slags insocialisering. Sammantaget visar detta att föreställningar om svenskhet och svensketsnormer reproduceras i det tidiga integrationsarbetet och att detta arbete har tydliga drag av assimilering. De professionellas olika förhållningssätt genererar tvetydigheter i integrationsarbetet som i slutändan lämnas åt ungdomarna själva att tolka och förhålla sig till.

Inledning

Den stora flyktingvågen under 2015 ställde svenska välfärdstjänster inför stora utmaningar. Många människor, däribland många (ensamkommande) barn och ungdomar behövde någonstans att bo, en ordnad skolgång och stabilitet i sin tillvaro. Under 2015 uppgick antalet asylsökande ensamkommande barn² i Sverige till 35 369, de allra flesta pojkar (Migrationsverket 2016). Detta var en stor ökning jämfört med föregående år, då antalet asylsökande barn uppgick till 7 049 (ibid.). De flesta verksamheter saknade resurser för att ta hand om de människor som kom till Sverige under den här tiden och kommunerna fick agera snabbt för att hantera de nya krav som ställdes på dem. Nya boenden öppnades, personal anställdes och skolor startade språkintruktionsklasser för barn och ungdomar. Samtidigt framkom det att de barn och ungdomar som kom till Sverige under denna period, i högre grad än tidigare var illitterata. De saknade helt, eller nästan helt, tidigare skolgång när de kom till Sverige. Den verksamhet som fanns uppbyggd för språkintruktionsklasser var inte anpassad för dessa elever.

Både av forskare och av lagstiftare, lyfts kunskaper i svenska språket ofta fram som en central beståndsdel i ett framgångsrikt integrationsarbete (Nilsson Folke 2017). Även lärare och elever betonar värdet av språkkunskaper för att utveckla sociala relationer och för det fortsatta lärandet i skolan (ibid.). Integrationsarbetet försvåras dock, både för individen och för det mottagande samhället, när nyanlända saknar tillgång till ett eget skriftspråk och/eller saknar tidigare skolgång. En forskningsöversikt från 2011 (Brunnberg, Borg & Fridström), lyfter fram att ensamkommande barn befinner sig i en extra utsatt och marginaliserad position. Ett rimligt antagande utifrån dessa resultat är, att ensamkommande barn och ungdomar som saknar läs- och skrivkunskaper torde vara ännu mer utsatta. Forskning visar också att ju senare en elev har påbörjat sin utbildning i Sverige, desto svårare är det för henne/honom att bli behörig för gymnasiestudier och att fullfölja dem (Modigh 2004; Lahdenperä 2015).

Under 2016 och 2017 har Forsknings- och utvecklingsenheten i Helsingborgs stad, tillsammans med Skol- och fritidsförvaltningen, Socialförvaltningen och Arbetsmarknadsförvaltningen, bedrivit ett pilotprojekt. Syftet har varit att skapa ökad kunskap om arbetssätten inom och mellan kommunens verksamheter samt att, utifrån denna kunskap, ge ungdomar som är i åldern 16 till 20 år och med kort eller ingen skolbakgrund, bättre förutsättningar för språk- och kunskapsutveckling och för ett självständigt liv.

2 Till gruppen ensamkommande räknas barn och ungdomar, utan medföljande förälder eller annan vårdnadshavare, som kommer till Sverige för att söka asyl (Migrationsverket 2016).

När samverkansprojektet utformades ägnades tre frågor särskild uppmärksamhet:

- vad är väsentligt för att ungdomar som är analfabeter ska kunna göra förflyttningar mot egna uppsatta mål som möjliggör ett självständigt liv?
- vad är viktiga förutsättningar för språkutveckling hos analfabeter?
- hur kan arbetssätt och metoder utformas så att de leder till ökad samverkan mellan kommunala verksamheter och bättre stöd till unga analfabeter?

Projektets resultat presenteras i rapporten *Utmaningar i välfärdens stuprör – stöd till integrering för ungdomar med begränsad läs- och skrivkunnighet. Rapport 1* (Nilsson et al. 2017). Rapporten fokuserar på ungdomarnas styrkor och svårigheter med att lära sig ett nytt språk samtidigt som de är under psykosocial press på grund av sina livsvillkor. Vidare pekar rapporten på vikten av förvaltningsövergripande samverkan för att underlätta integrationsprocessen för ungdomarna. I rapporten diskuteras dock inte specifikt de utmaningar och de förhållanden som har att göra med etnicitet, kultur eller kön, trots att ungdomarna befann sig i ett helt nytt sammanhang och var i åldrarna 16 till 17 år, vilket är en betydelsefull ålder för ungdomarnas identitetsarbete och väg in i vuxenlivet. Gustavsson (2006) lyfter även fram platsens betydelse för identitetsprocessen, vilket innebär att flykten och den stora omställningen till ett nytt socialt sammanhang har en stor inverkan på ungdomarnas mentala utveckling. En annan central faktor var att samtliga ungdomar i studien var pojkar. Kön har stor betydelse i unga människors identitetsskapande, och föreställningar och förväntningar på unga asylsökande skiljer sig ofta mycket mellan pojkar och flickor.

Frågor om kön, etnicitet eller kultur diskuterades inte heller direkt med ungdomarna eller de professionella. Det framkom dock i olika sammanhang att dessa aspekter hade betydelse. Ungdomarna talade om sina erfarenheter av att vara på flykt och oron över att vänta på asylbesked. De berättade också att många svenskar som de mötte på offentliga platser verkade rädda för dem. De professionella lyfte fram utmaningar med att arbeta med ungdomar som varken har kunskaper i svenska språket eller om det svenska samhället samt svårigheter i att handskas med kulturella skillnader. Utmaningarna bestod bland annat i brist på anpassade läromedel för målgruppen, svårigheter med att motivera ungdomarna till lärande när de inte vet om de får stanna i Sverige samt behovet av att ingjuta framtidsstro trots en osäker situation.

Den svenska forskning som har gjorts kring ensamkommande barn och ungdomar har antingen varit fokuserad på elevers förutsättningar i skolan (språkintröduktion) eller på ungdomars sociala situation. Med några få undantag, saknas svensk forskning med fokus på hur olika sociala strukturer (till exempel etnicitet, kön, klass) genomsyrar de nyanländas sociala tillvaro såväl i som utanför skolan (Nilsson Folke 2017). Brunnberg (2015:232) lyfter dock fram några svenska studier som visar att ensamkommande

barns känsla av otrygghet, kan förvärras av ett dåligt bemötande och en bristfällig organisering av mottagandet. Nilsson Folke (2017:110) uppmärksammar också risken med att tala om introduktionsklasser i relation till den vanliga, ordinarie eller riktiga skolan, eftersom detta sänder ut signalen att introduktionsklassen är något annat, något sämre. De eleverna som deltog i Nilsson Folkes studie, uppfattade att de ingick i något som var avvikande och att de associerades med annorlunda.

Det finns alltså ett behov av att komplettera den första rapporten med kunskaper om hur de verksamheter som ungdomarna befinner sig i, förhåller sig till ungdomarna samt hur de arbetar med kulturella skillnader. För att förstå vad som präglar de professionellas arbete med ungdomarna i den tidiga integrationsprocessen, tar denna rapport sin utgångspunkt i hur lärare och boendecoacher förhåller sig till och använder språkliga, kulturella och religiösa uttryck. Särskild vikt läggs vid erfarenheterna hos de som arbetar närmast ungdomarna samt på att undersöka förutsättningarna för den tidiga integrationsprocessen. Med den tidiga integrationsprocessen avses här den tid då ungdomarna är nyanlända i Sverige och (ofta) väntar på sitt asylbesked. Under den här perioden kommer ungdomarna för första gången i kontakt med representanter för olika välfärdsinstitutioner (till exempel skola och socialtjänst). De får också sina första erfarenheter av Sverige och av vad det innebär att leva i landet. En studie om hur ungdomarna själva upplever den här situationen hade också varit av stort värde, men projektets tids- och resursmässiga omfattning tillät inte detta. Att sätta personalens erfarenheter i centrum har gett värdefulla insikter i hur det praktiska integrationsarbetet beskrivs av dem som arbetar närmast ungdomarna. Genom ökade kunskaper kring hur de professionella bemöter ungdomarna samt vilka värderingar de ger uttryck för, får vi en bättre förståelse för vad som händer i den tidiga integrationsprocessen och vilka ramar (begränsningar och möjligheter) som omgärdar den.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna rapport är att skapa förståelse för hur de professionellas förhållningssätt till, och föreställningar om, ungdomarna präglar arbetet i den tidiga integrationsprocessen. Särskilt fokus har legat på hur föreställningar om etnicitet, kultur, ålder och kön påverkar detta arbete.

Följande frågor ställs i rapporten:

- Hur beskriver de professionella sin relation till ungdomarna?
- Vilka kulturella föreställningar ger de professionella uttryck för i sitt arbete med ungdomarna?
- Vilka strategier och förhållningssätt använder sig de professionella av i det kort- och långsiktiga integrationsarbetet?

Avgränsningar

Det finns många professioner som på olika sätt påverkar ungdomarnas första tid i Sverige. Det handlar exempelvis om handläggare på Migrationsverket, socialsekreterare på Socialförvaltningen, gode män samt skolpersonal. I denna studie har urvalet avgränsats till lärare och boendecoacher, eftersom dessa är de professioner som arbetar närmast ungdomarna och som träffar dem dagligen – eller åtminstone regelbundet – och som känner ungdomarna bäst. Eftersom boendecoacherna i sitt dagliga arbete möter ungdomar med varierande utbildningsbakgrund, går det inte att avgränsa studien till enbart arbetet med ungdomar som just börjat utveckla läs- och skrivkunskaper. Boendecoacherna vet inte heller alltid vilka ungdomar som saknar läs- och skrivkunskaper. Till skillnad från coacherna arbetar de lärare som ingår i studien enbart med elever som går i alfabetiseringsklasser.

↗
SEKSIUN H-N
RESTORAN/BAR
GERDAS SAL
KIOSKER

Från assimilation till integration - teoretiskt ramverk

Den svenska invandrings- och flyktingpolitiken har genomgått en stor förändring under de senaste årtiondena. Under tiden för den stora arbetskraftsinvandringen från europeiska länder under 1960- och 1970-talen, utgick man från föreställningen att Sverige bestod av två grupper, "svenskar" och "invandrare", som antogs ha olika egenskaper (Darvishpour & Westin 2015). Gruppen svenskar utgjorde samhällsnormen och framställdes som integrerade, medan gruppen invandrare kontrasterade mot detta. Utifrån en sådan tolkning framstod det som självklart att invandrarna skulle anpassas – assimileras – till gruppen svenskar och göras mer lika dem. I samband med förändrade politiska ställningstaganden, skedde 1975 en brytning med denna hållning. Den svenska invandrings- och flyktingpolitiken kom nu att syfta till integration snarare än till assimilering (Westin 2015:64). Den nya lag som antogs i samband med detta, lyfte på ett helt annat sätt än tidigare fram individens rätt till "identitetsfrihet", det vill säga individens rätt att bejaka sin egen kultur. Den syftade också till att ge invandrare tillgång till välfärdssamhällets tjänster samt rösträtt i kommunala val.

I och med dessa förändringar har ordet "svensk" fått två olika betydelser; det syftar dels på etniciteten, dels på att ha ett svenskt medborgarskap (Westin 2015). Etnisk tillhörighet handlar om hur individen definierar sig själv, men också i vilken grad andra tillskriver (eller inte tillskriver) henne svenskhet. Detta innebär att "etniska identiteter definieras i förhållande till och genom varandra" (Westin 2015:52). Genom att tillskriva människor egenskaper utifrån deras utseende och den kultur de antas tillhöra, uppstår kategoriseringar som bidrar till att skapa maktordningar (Eriksson-Zetterquist & Styhre 2007). Att tillskriva varandra olika egenskaper som grundar sig i vilken kultur någon antas tillhöra, kan förstås som ett "görande" av etnicitet. Ett sådant "görande" av etnicitet får en direkt påverkan på vilka förväntningar vi har på människor och blir därmed ett sätt att skapa skillnader (Sernhede 2010). Genom att tala om etnicitet som olikheter, uppstår gränsdragningar mellan "vi" och "dom" (ibid.). När minoriteter ställs i relation till och jämförs med normen (det vill säga majoritetsbefolkningen) uppfattas de som "annorlunda" och som "avvikare". För att få tillhöra majoritetssamhället förväntas ofta minoriteter anpassa sig till normen. Konsekvensen av detta blir att när majoritetsbefolkningen definierar vem som (inte) "är" svensk, uppstår en ojämn maktfördelning som bland annat leder till att etniska minoriteters närvaro villkoras. Kamali (2006) lyfter fram dessa särskiljande och underordnande processer som problematiska och som en följd av betoningen av olikheter kopplade till etnicitet.

Almqvist (2006) betonar betydelsen av att ungdomar både har möjlighet att utveckla och värdesätta den kulturella tillhörighet de har med sig, samtidigt som de får möjlighet att känna stolthet, delaktighet och tillhörighet till det svenska samhället. Detta skapar, enligt Almqvist, goda förutsättningar för integration, något hon menar gynnar både individens välmående och samhällsutvecklingen. Utöver detta, lyfter Ager & Strang (2008) fram tillgång till anställning, bostad, utbildning, hälsa och sociala relationer som viktiga faktorer för en framgångsrik integration. Grip (2006) menar att det finns flera olika uppfattningar om *hur* integration ska göras: det kan handla om att alla ska integreras med varandra (att hitta ett jämställt sätt för olika grupper att samverka utan fokus på etnicitet eller kulturell bakgrund); att invandrade personer ska integreras i det svenska samhället (att invandrare anpassar sig till samhället, men att "svenskar" inte behöver förändra sig); eller att människor i utanförskap integreras i svensk kultur (dvs. att en lyckad integration kräver att människor anammar en "svensk" kultur). Under vilka förutsättningar som integration sker, varierar därmed mellan olika sammanhang.

Förutsättningar för ensamkommande barn och ungdomar

Flertalet svenska kommuner placerar ensamkommande barn och ungdomar på HVB-hem (Brunnberg 2015:235). Enligt Brunnberg (ibid.) saknas det en diskussion kring konsekvenserna av denna (långvariga) institutionalisering av ungdomarna. Hon pekar på att personalen som arbetar på HBV-hemmen har en professionell relation till ungdomarna, vilket innebär att personalen upprätthåller en viss distans till ungdomarna som de arbetar med. Detta är också en relation som kommer att upphöra, vilket kan innebära en negativ påverkan på ungdomarnas utveckling. Brunnberg (ibid) betonar att nära relationer, som bygger på känslor och är varaktiga, är nödvändiga för att ungdomarna ska kunna utvecklas positivt. I de fall som institutionaliseringen blir långvarig för ungdomarna finns det inget som garanterar att ungdomarna får bo på ett och samma ställe. Om de tvingas flytta finns det en uppenbar risk för att ungdomarnas relationer med personalen och/eller med andra boenden avbryts.

Även Kohli (2006) har betonat vikten av nära relationer. Kohli har identifierat tre förutsättningar för ett lyckat integrationsarbete: samordning, anknytning och sammanhang. *Samordning* handlar om att tillgodose ungdomarnas dagliga behov samt att förmedla kunskap om det samhällseliga system som de nu är en del av. Här är en tvärkulturell kompetens av betydelse. *Anknytning* innebär att stötta den unge i dennes känslomässiga arbete, till exempel genom att stötta hen i att bearbeta tidigare erfarenheter samt bygga upp nya sociala relationer. *Sammanhang* innebär slutligen att ge ungdomarna stöd i att bygga upp en ny tillvaro i det nya landet alternativt att förbereda sig för att återvända. Utifrån de tre aspekterna samordning, anknytning och sammanhang framgår det att den sociala kontexten blir betydelsefull för ett framgångsrikt integrationsarbete. Om vi jämför detta med Brunnbergs (2015) diskussion, framstår det som en utmaning att skapa ett framgångsrikt integrationsarbete om varaktiga sociala

relationer saknas eller har ersatts av relationer som präglas av professionalitet och tidsbegränsningar.

Arbetet med (den tidiga) integrationsprocessen, bör också förstås genom de föreställningar som finns kring unga flyktingar. Den dominerande diskursen reglerar och sätter gränser för vilken förståelse och vilka tolkningar av gruppen som är möjliga att göra. Medieforskaren Ylva Brune (2015) har studerat hur gruppen "invandrare" framställs i media. Hon visar att media ofta gör generaliseringar kring gruppen "invandrare", trots att denna grupp är heterogen. Hon pekar också på att personer med utländsk bakgrund ofta framställs i negativa ordalag och/eller som en problemgrupp (Brune 2015). Liknande slutsatser dras i en forskningsrapport från 2017, i vilken författarna visar att svenska mediers rapportering kring invandringen är mer negativa än vad det finns stöd för i empirisk forskning (Strömbäck, Andersson & Nedlund 2017).

Förutom de negativa stereotyper som generellt finns kring "invandrare", finns det särskilt starka negativa stereotyper kring "invandrarkillen" (Darvishpour 2015). Invandrarkillar tillskrivs ofta en negativ kvinnosyn, ett ojämnt levnadssätt samt en större benägenhet till våld mot kvinnor. Invandarmän framställs även ofta som en homogen grupp, trots att deras inställning till och erfarenheter av jämställdhet varierar. Mot detta ställs myten om det jämställda Sverige. Bilden av Sverige som ett jämställt land har fått genomslag och inkluderat i denna bild finns ett förändrat manlighetsideal. Detta ideal inkluderar män som ansvarstagande familjefäder, som lever jämställt med sina partners och delar lika på ansvar för obetalt hem- och omsorgsarbete. Offentlig statistik (se till exempel SCB 2016) visar dock att denna bild är förenklad och delvis felaktig. Fördelningen av makt, pengar och omsorgsarbete är fortfarande ojämnt fördelat mellan könen i Sverige, även om skillnaderna successivt minskar. Trots detta görs föreställningen om den svenska jämställdheten till en svenskhetsnorm, gentemot vilken de "ojämställda andra" kontrasteras (Darvishpour 2015).

Metod och material

Studien har en tolkande ansats och rapporten syftar till att skapa förståelse för hur de professionellas förhållningssätt till, och föreställningar om, ungdomarna präglar den tidiga integrationsprocessen. För att uppnå detta krävs en kvalitativ studie, där de professionella ges utrymme att själva berätta om sitt arbete med de asylsökande ungdomarna. Närheten till intervjupersonerna är central för att skapa förståelse för och få insikt i fenomenet.

Den här rapporten kompletterar projektrapporten *Utmaningar i välfärdens stuprör* (Nilsson et al. 2017) och har särskilt fokus på de professionellas arbete med de nyanlända ungdomarna i den tidiga integrationsprocessen. Det empiriska underlaget från den första studien ligger således till grund för de frågor som utvecklas i den här rapporten. Det empiriska materialet från den första rapporten inkluderas inte direkt i denna rapport, men utgör en viktig kunskapsbas för rapporten. Flera av de frågor som adresserades i materialinsamlingen utvecklas och fördjupas här.

Det empiriska materialet i den här studien består av sju individuella intervjuer, som har planerats, genomförts och transkriberats av två studenter³. Intervjuerna används med studenternas godkännande. Studenterna har i sin tur informerat intervjupersonerna att materialet skulle användas i projektet och bett om deras samtycke. De intervjuade är tre lärare (samtliga kvinnor) som arbetar med elever som är i början av att utveckla läs- och skrivkunskaper i gymnasieskolans språkintruktionsklasser samt fyra boendecoacher som arbetar på något av stadens HVB-hem (tre män och en kvinna). Kön och befattning är kända variabler hos de intervjuade, till skillnad från ålder och etnisk härkomst. Ungefärlig ålder framkommer indirekt i de fall där de intervjuade talar om sig själva som yngre eller äldre samt i ett fall där den intervjuade själv anger sin ålder. De professionellas etniska härkomst skulle kunna vara av betydelse för ungdomarnas identifieringsprocesser, men eftersom fokus främst ligger på hur de professionella beskriver sitt arbete och sitt förhållningssätt till ungdomarna menar jag att de professionella kan förstås som representanter för "svenskhet". Normer om "svenskhet" är en utgångspunkt i deras arbete, något de skapar och upprätthåller i mötet med ungdomarna. Därmed saknar deras faktiska etnicitet direkt värde i tolkningen av materialet.

Samtliga lärare arbetade specifikt med ungdomar i början av sin läs- och skrivutveckling, och har därmed kunnat svara på frågor om hur de arbetar med just denna grupp. På stadens HVB-hem bor både ungdomar med kort eller ingen skolbakgrund och

3 Intervjuerna används som empiriskt material i examensarbetet *Typ, du är född i fel land liksom, tyvärr – en fallstudie om vilka diskurser som präglar integrationen av unga asylsökande* (Tinsveds & Vidberg 2017).

ungdomar med längre utbildningsbakgrund. Detta innebär att de intervjuade boende-coacherna inte talade specifikt om ungdomar med begränsad läs- och skrivkunnighet. De berättade också att de ibland inte vet vilka ungdomar som tillhör den här gruppen, eller ens om någon av dessa ungdomar finns på deras boende. Det skulle å ena sidan kunna betraktas som en svaghet i rapporten. Å andra sidan, ger materialet en god bild av hur de arbetar på boendena och visar att de inte gör några särskilda insatser riktade direkt till ungdomar som är illiterata, något som ju också är ett viktigt resultat.

Studenterna valde självständigt ut intervjupersoner och anonymiserade dessa. Därmed är intervjupersonerna okända även för mig. Nackdelen med att ta del av någon annans intervju material är förstås att det är intervjuarna som har formulerat såväl frågor som följdfrågor. På något ställe har jag saknat en mer djupgående förklaring av något som intervjupersonerna har talat om, vilket hade kunnat ge ytterligare nyanser åt materialet. Intervjumaterialet är dock övervägande rikt på information och detaljer och på de allra flesta sätt användbart och uppbyggt på teman som är relevanta för den här rapporten. Intervjucitaten har redigerats varsamt så att innehållet inte har förvanskats, men så att upprepningar har tagits bort. I några citat har talspråket justerats för att göra texten mer läsbar.

Analys

För att leva upp till rapportens tolkande ansats, har det empiriska materialet bearbetats noggrant genom systematisk kategorisering och tematisering (jämför Ryan & Russell Bernard 2003). Tolkningen av det empiriska materialet gjordes med särskilt fokus på hur de professionella talade om svenskhet och hur de använde svenskhet i sitt arbete med ungdomarna, men också utifrån hur de förhöll sig till ungdomarnas (etniska) bakgrunder och de erfarenheter som ungdomarna bar med sig (eller antogs bära med sig). De mönster som framträdde i materialet handlar om hur de professionella beskriver sitt arbete i termer av närhet och distans; hur de använder svenskhet som en norm i sitt integrationsarbete för att "lära" ungdomarna om Sverige och svenska värderingar samt, slutligen, vilket värde och utrymme de gav ungdomarnas tidigare erfarenheter i integrationsarbetet. De professionellas berättelser visar på ett görande av etnicitet, där föreställningar om svenskhet såväl som andra etniciteter "blir till" och reproduceras genom tal och handlingar.

Att arbeta med ungdomarna genom närhet och distans

I det här inledande analytiska kapitlet ges en beskrivning av hur de professionella tar sig an sitt uppdrag, som på ett övergripande plan kan sammanfattas med att bidra till ungdomarnas tidiga integrationsprocess. Det beskriver också hur de professionella uppfattar relationen till ungdomarna.

En formell roll med en nära relation och ett ömsesidigt utbyte

Medan tidigare forskning om asylsökande ungdomar antingen har fokuserat på skolgång eller övriga sociala sammanhang, är ambitionen i den här rapporten annorlunda, då både lärare och boendecoacher inkluderas. Sinsemellan har de båda grupperna olika relationer till ungdomarna, men båda har en regelbunden (daglig) kontakt med dem. Brunnberg (2015) pekar på att personal på HVB-hem har en professionell relation till ungdomarna och att detta är en relation med begränsad varaktighet. Relationen bygger på att det finns en viss distans mellan personal och ungdomar och att den inte erbjuder den känslomässiga närhet eller varaktighet som ungdomarna behöver för sin utveckling.

Till skillnad från lärarna, som träffar ungdomarna under organiserade former i skolan, träffar boendecoacherna ungdomarna i deras (tillfälliga) hemmiljö. I båda miljöerna samlas ungdomar från olika länder och med olika erfarenheter. Personalen på boendena betonar vikten av att vara konsekventa, så att samma regler gäller för alla ungdomar. Samtliga coacher beskriver sina uppdrag som att huvudsakligen arbeta med integration på det sätt som coachen Johan ger uttryck för:

Det är allt mellan himmel och jord, alltså du är det som behövs för tillfället, men främsta arbetsuppgiften handlar om att få in dem i det svenska samhället, att se till att allting funkar med skola, med allt som rör ungdomens liv; föreningsliv, skola etcetera. Och lära dem rätt och fel, vad som gäller i Sverige, vad som inte gäller i Sverige.

Integrationsuppdraget beskrivs som att guida ungdomarna in i det svenska samhället. Detta kombineras med funktionen att vara en viktig person i de ungas liv. Alla minderåriga har en god man som formellt fungerar som förmyndare fram till 18-årsdagen alternativt till ett utvisningsbeslut. I det vardagliga arbetet är det dock coacherna som ikläder sig rollen som ungdomarnas närstående, ofta med en släktings funktion: en pappa, en bror, en syster eller en vän. John berättar om sin funktion:

Men om man ska beskriva så gör jag lite som, man säger, som en pappa. [Så] brukar jag beskriva [det], som en pappa i detta arbete. Så det är allt från, ja vägleda dem, alltså intressera dem i samhället till att vara lite den här väckningspappan, alltså att man väcker dem. Det är varierande arbetsuppgifter.

I coachernas uppdrag ingår det således att arbeta såväl kortsiktigt som långsiktigt. Det kortsiktiga arbetet handlar om att på olika sätt bidra till att underlätta och uppfylla ungdomarnas dagliga behov. I det långsiktiga arbetet handlar det om att arbeta med integration av ungdomarna, vilket betonas i citatet ovan. Detta kan förstås som en övergripande arbetsuppgift som ska genomsyra allt annat arbete och som ska utformas för att stödja (den tidiga) integrationsprocessen. Det långsiktiga arbetet bygger på en strategi som syftar till att på olika sätt lära ungdomarna hur det fungerar i Sverige. Detta ligger väl i linje med Kohlis (2006) idé om samordning, alltså att såväl tillgodose ungdomarnas dagliga behov som att förmedla kunskaper om samhället.

Här framträder en bild av att coachernas huvudsakliga arbetsuppgift är att arbeta med ungdomarnas integration, vilket kan förstås som en mer formell roll. Men denna mer övergripande uppgift är inte möjlig att ta sig an, om coacherna inte också inträder i en mer informell roll. Att hålla en professionell distans till ungdomarna, så som Brunnberg (2015) beskriver det, är alltså svårt i praktiken. De professionella uttrycker istället ett behov av att upprätta en mer personlig relation till ungdomarna. John beskriver sig själv som en "väckningspappa". Detta representerar den dagliga kontakten och arbetet med ungdomarna, som omfattar vardagliga rutiner och omsorgsarbete. Att coacherna får fungera som en slags ställföreträdande släkting, synliggörs i Johans beskrivning av sin funktion:

Ja, alltså, jag är ju personal, men jag är dessutom, alltså all personal kategoriseras upp på olika sätt, alltså all personal gör lika och behandlar ungdomarna lika, men... Jag har väl mer en storebrorsrelation till dem medan min äldre kollega kanske har en farbrorroll och mosterrelation. Så de tilltalar ju inte mig på samma sätt som de tilltalar mina äldre kollegor eller så. Där de kanske tar de här, lite, pojkgrejer som de kanske inte vill prata med de lite äldre om. [...] Det gör mig inte så mycket. Alltså, jag tar den rollen jag behöver.

Johan berättar att han upplever en förväntan om att ingå i en nära relation med ungdomarna på boendet. Johan, som tillhör de yngre bland personalen, beskriver att han ofta förväntas vara som en storebror. Att ungdomarna kan identifiera sig med honom beror, menar Johan, på hans ålder och kön, något som bidrar till att ungdomarna vågar anförtro honom saker som de inte vill tala med annan personal om. Både hans kön och ålder framträder här som viktiga faktorer för hans sätt att bygga relationer till ungdomarna. Samtidigt har han en pragmatisk hållning där han, enligt egen utsago,

"tar den roll" han behöver. Ungdomarnas behov får stå i centrum för hur han utför sitt arbete och han verkar se detta som en självklarhet. Johans uttalande ger uttryck för en lyhördhet, som också visar hur central en fungerande personlig relation till ungdomarna är i hans yrkesutövning. För att en sådan relation ska kunna komma till stånd behövs det en ömsesidighet mellan båda parter.

Flera av de professionella talar också varmt om de ungdomar de lär känna i sina yrken. Läraren Katrin berättade om sin första reaktion när hon mötte ungdomarna i språkinroduktionsklassen:

"Wow, vad goa de här killarna är, och de är så varma på något sätt". Så vi fick en kanonrelation direkt. Jag hade kanske varit inne en halvtimme så kände jag "wow, det här kommer bli bra". Och det har jag känt hela tiden och den, den relationen har liksom vuxit hela tiden.

Hon fortsätter lite senare:

Men, jag älskar det här jobbet, tycker det är fantastiskt roligt. Och de är så härliga att ha och göra med. Ibland är de ju jobbiga, givetvis, som alla andra.

Katrin betonar de fördelar hon ser med en nära relation till ungdomarna och beskriver hur denna relation efterhand har vuxit sig starkare. Hon tillstår att ungdomarna ibland är jobbiga, men lyfter inte fram det som något problematiskt. Snarare förstår hon det som en normal del av att vara tonåring, de är "som alla andra". Här inkluderas ungdomarna i ett större sammanhang, det att vara tonåring. Katrin tolkar därigenom ungdomarnas känslouttryck främst i relation till deras ålder och inte i relation till föreställningar om etnicitet. I andra sammanhang ses ungdomarnas etnicitet som den viktigaste faktorn, men just när det gäller de nära relationerna är det ungdomarnas ålder som lyfts fram i de professionellas beskrivningar. Vi kan se det i Katrins berättelse, men också i hur coacherna beskriver sina nära relationer i termer av "pappa" eller "storebror". Ålderskillnaden mellan ungdomarna och de professionella, blir betydelsefull för vilken roll de professionella intar i den nära relationen och hur relationen formas.

Boendecoachen Ylva beskriver att relationen till ungdomarna också är situationsbunden och behovsanpassad:

Jag har väldigt nära kontakt med dem jag är kontaktperson till. Jag vet mycket mer om deras bakgrunder, men då har vi inte samma vänskapsrelation alltid. Det är jag som säger åt dem att gå och träffa en läkare eller socialsekreterare. Så det kan vara mycket mer formellt. Med andra ungdomar, det kan bero mycket på vad de behöver, vissa av dem behöver en mammafigur, vissa behöver

en syster eller lärare, så det är mycket som avgör vilken relation man har med dem. Och vissa av dem har väldigt svårt med att ha kontakt med kvinnor eftersom det inte är så i deras kultur, så för dem tar det mycket längre tid och det kan vara lite olika beroende på det de har med sig från hemlandet.

Att vara kontaktperson⁴, menar Ylva, betyder ofta att relationen till den unge blir mer formell. I relationen till övriga ungdomar, lyfter Ylva fram könets betydelse, både för hur relationen tar form och för hur lång tid det tar att bygga en bra relation. Relationen mellan ungdomarna, som oftast är pojkar, och den kvinnliga personalen, formas utifrån föreställningar om kön. I vissa fall kan dessa föreställningar försvåra byggandet av relationer. Ylva menar att det beror på ungdomarnas kulturella bakgrunder, men betonar att detta inte är något generellt för alla ungdomar hon möter (jämför Darvishpour 2015). Hennes tydliga mål är att bygga en fungerande relation till alla ungdomar, även om det i vissa fall kommer ta längre tid. Annorlunda uttryckt, tenderar ungdomarnas kulturellt präglade föreställningar om kön få mindre betydelse för relationen vartefter förtroende och närhet succesivt växer fram.

De nära relationer som de professionella lyfter fram, beskrivs också i termer av ett ömsesidigt utbyte. Även om ungdomarna på många sätt står i ett beroendeförhållande till de professionella, tonas detta ned och istället ges en bild av personliga relationer. De ungdomar som lärarna arbetar med är i början av sin utveckling mot läs- och skrivkunnsighet. Deras inlärning går långsamt, det behövs många repetitioner och en hel del tålamod hos såväl ungdomarna som lärarna. De professionella lyfter dock fram andra aspekter av relationen till ungdomarna. Läraren Sofia beskriver relationen som givande:

Men, samtidigt så tycker jag ändå att det är [givande], för de ger en mycket tillbaka, de vill så mycket.

Att de professionella lyfter fram och betonar det ömsesidiga utbytet i relationen till ungdomarna, visar att förmågan att skapa ömsesidighet är en viktig aspekt av närheten och närhetsskapandet i deras arbete. En nära relation kan komma till stånd först om utbytet upplevs som ömsesidigt. Samtidigt som ungdomarna lär sig, om än långsamt, betonar Sofia att hon får mycket tillbaka i sitt arbete. Även boendecoachen Karl lyfter fram ömsesidigheten i relationen till ungdomarna:

Det är inte bara det att jag lär dem utan jag lär mig mycket av dem.

4 Att vara kontaktperson innebär att fungera som ett särskilt stöd åt den enskilde ungdomen, genom att säkra den enskildes specifika behov och rättigheter, framför allt utifrån den genomförandeplan som ska finnas upprättad för varje ungdom på boendet.

Att ge och ta i nära relationer, handlar om att man värdesätter det den andre har att bidra med. På så vis minskar också ojämlikheten i relationen mellan de professionella och ungdomarna, en relation som ofrånkomligen präglas av en över- och underordning på grund av ungdomarnas beroendeposition.

Sammantaget visar detta att i det övergripande integrationsuppdraget, oavsett om det utförs i det mer privata sammanhanget på boendet eller i det mer formella sammanhanget i skolan, måste en formell roll balanseras med en nära relation och ett ömsesidigt utbyte mellan de professionella och ungdomarna. Arbetet med ungdomarna möjliggörs av att den mer formella – och tidsmässigt begränsade – rollen, kombineras med en informell roll som liknar relationen till en släkting eller vän. Vanligtvis är sådana relationer varaktiga. Nära och varaktiga relationer är, enligt Brunnberg (2015), nödvändiga för att ungdomarna ska kunna utvecklas positivt. Detta var inte fallet på boendena, då ungdomar ibland tvingades flytta till ett annat boende. Ytterligare en försvårande omständighet var den höga personalomsättningen på boendena. Den bristande varaktigheten framträder därmed här som en försvårande omständighet i ungdomarnas utveckling.

En närhet som kräver distans

Samtidigt som relationen till ungdomarna beskrivs som präglade av närhet, tillit och förtroende, där de professionella går in i den rollen "de behöver", beskriver de också att det är nödvändigt att sätta gränser. Om de professionella å ena sidan anpassar sig efter ungdomarnas behov av trygga vuxna, så balanseras detta å andra sidan med de professionellas behov av att inte vara *för nära*. De vill inte, och kan inte, tillåta sig själva att komma alltför nära ungdomarna. Boendecoachen Johan berättar:

Det som kan vara problematiskt med det är att de inte längre ser dig som en tjänsteman, att de inte längre ser dig som en personal utan de ser dig faktiskt som, i mitt fall, en storebror. Och där vi är, alltså där jag, jag har varit med om ungdomar som säger "Men Johan, jag ser dig som min bästa vän". Mm..., det är inte, det är inte jättebra. För bästa vänner de gör ju grejer, de, bästa vänner följer ju inte regler ihop, bästa vänner bryter mot regler tillsammans, ju, alltså så här. Men det kan ju inte jag göra, alltså.

Johan berättar vidare:

Alltså man uppskattar alltid när man har en nära relation med en ungdom för då vet du att du kan lita på dem. Men det får inte gå för långt och det tror jag att mina kollegor håller med mig om.

Genom att bygga upp en nära relation, är det lättare att lita på ungdomarna. Men här beskrivs närheten också som ett sätt att ha kontroll. Detta visar på en dubbelhet i relationen, en dubbelhet som är självklar för coacherna, men kanske inte för ungdomarna. Att lita på någon handlar om att ha förtroende, ett förtroende som i viss mån även används för att kontrollera ungdomarna. Att hålla en viss distans och därmed kontroll, är kopplat till den formella rollen att bidra till ungdomarnas integration. Distanseringen handlar alltså om möjligheten att utföra sina arbetsuppgifter på ett professionellt sätt.

Ytterligare en aspekt av detta tema handlar om möjligheten att *orka* utföra sina arbetsuppgifter på ett professionellt sätt. Att distansera sig blir ett sätt att undvika en alltför stor känslomässig belastning. Särskilt lärarna talar om denna balansgång. De värnar om den nära relationen, samtidigt som de använder olika strategier för att inte gå för djupt in i relationen. De arbetar därför för att upprätthålla ett visst och, som de beskriver det, nödvändigt känslomässigt avstånd. Läraren Sofia formulerar det så här:

Ja, usch liksom, det skär i hjärtat och jag försöker att inte ta hem så mycket för att, jag tror, jag kan se kollegor som har varit *kort paus*, har tagit med för mycket. De orkar inte så länge. Man måste ju, man är ju här för alla eleverna och man måste ju hålla, och det hjälper ju ingen om jag blir för mycket [engagerad].

Att vara alltför engagerad ställs här mot möjligheten att orka vara kvar i sitt yrke. Sofia menar att hon gör större nytta som lärare, om hon orkar stanna kvar i yrket genom att inte gå in alltför mycket i de känslor som följer med arbetet. Hon berättar om den strategi hon har utvecklat för att hantera de tuffa situationer hon ställs inför eller de svåra berättelser hon får ta del av:

Samtidigt så nej, jag försöker att under tiden man cyklar hem, tänk färdigt och sen så släpp det. Men det kanske är lättare också när man har småbarn hemma, alltså då blir det ju intensivt när man kommer hem också, hade man inte haft barnen där så... kanske man hade tänkt på det ännu mer, det vet jag inte.

Sofia har alltså funnit en strategi för att kunna släppa arbetsdagens ibland tunga erfarenheter och jobbiga tankar under sin lediga tid: hon använder tiden hem från jobbet för att "tänka klart". När hon sedan kommer hem upptar den intensiva stunden med de egna barnen hennes fokus.

Sammantaget visar analysens första del på komplexiteten i de professionellas yrkesroll och deras relationer till ungdomarna. Närheten balanseras upp med distans, en distans som (antagligen) med nödvändighet bestäms av de professionella. Att skapa och upprätthålla distans blir en nödvändig del av yrkesrollen på samma sätt som att

skapa och upprätthålla närhet. Som en konsekvens av detta åsidosätts delvis ungdomarnas behov av närhet och av att hantera svåra erfarenheter, åtminstone på deras egna villkor. Ungdomarnas behov av ovillkorade nära relationer med vuxna, kan inte helt kompenseras av de professionella som bara delvis kan ta denna roll. Den nära anknytning som ger ungdomarna möjligheter att bygga upp nya nära relationer, och som Kohli (2006) lyfter fram som centralt i ett fungerande integrationsarbete, begränsas alltså av de professionellas behov av att upprätthålla en viss distans till ungdomarna.

Att använda svensketsnormer i integrationsarbetet

Analysen i det förra kapitlet fokuserade på yrkesrollen och det komplexa i att skapa en balans mellan närhet och distans i relationen till ungdomarna. I det här kapitlet analyseras de professionellas beskrivningar av hur de arbetar med integration i vardagen, det som tidigare i rapporten har benämnts som det kortsiktiga integrationsarbetet. Här framträder normer om svenskhet som centrala för det dagliga arbetet.

Att styra till "svenskhet" genom omsorg och uppfostran

I förra kapitlet beskrev de professionella vikten av att alla regler ska gälla för alla ungdomar på boendena. En del av arbetet på boendena handlar därför om att strukturera vardagen med hjälp av förhållningsregler som följer ungdomarnas liv och aktiviteter. Boendecoachen Ylva framhåller vikten av att styra med måltider, dessa blir viktiga hållpunkter och ett sätt att ge struktur åt ungdomarnas vardag:

Väldigt mycket handlar om mat. Vi har dessa måltider, de får bara äta när det är måltider och de flesta av våra konflikter handlar om just det, när köket är öppet och stängt.

Måltiderna, och att passa tider i övrigt, kan tyckas fylla två syften som sammanfaller med coachernas roller (så som de själva beskriver dem): omsorgens roll och disciplineringens roll. Båda dessa roller kan jämföras med en förälders roll: att ge omsorg och att uppfostra. Även boendecoachen Karl är tydlig med att dagen följer på förhand givna ramar:

Och sedan vid dagens slut handlar det om att få dem att gå och lägga sig [...]

I likhet med många andra relationer mellan tonåringar och vuxna, finns det ett motstånd hos ungdomarna att låta de vuxna bestämma alltför mycket, något som Ylva ger uttryck för:

Och sedan går de och lägger sig klockan tio, eller det gör de inte, men de ska liksom det. Så gör de sina egna grejer på rummet och så börjar vi om nästa dag.

Ylva visar här prov på öppenhet, hon vet hur ungdomarna agerar men ser mellan fingrarna. För att förmå ungdomarna att passa tider använder de professionella ytterligare ett argument: att passa tider är något som är viktigt i Sverige. Den uppfostrande ambitionen sammanfaller här med en ambition om att i vardagen lära ut normer som

de professionella uppfattar som svenska. Jonas beskriver det så här:

Men alltså du får ju bara försöka pränta in det, att i Sverige håller vi tider.

Svenskhet används här som styrmedel för att uppmuntra vissa beteenden och motivera varför dessa är önskvärda. När personalen på detta sätt skapar en skillnad mellan "vi" och "dom", gör de etnicitet i det tidiga integrationsarbetet. Svenskheten görs till en norm som ungdomarna förväntas anpassa sig till. I ett större perspektiv blir detta ett uttryck för att "majoritetsbefolkningen", här representerad av de professionella, villkorar vilka värden och principer som är viktiga för svenskhet. "Minoritetsbefolkningen", i det här fallet ungdomarna, måste ansluta sig till dessa normer om de ska kunna uppnå status som "svenskar" och därmed inkluderas i det svenska samhället (jämför Westin 2015).

På liknande sätt används argument kring den mat som serveras på boendena och som ungdomarna förväntas äta. Boendecoachen Karl berättar:

Det har alltså med integrationen att, att det är denna maten som äts i Sverige. De kanske inte behöver ha och äta den varje dag, men de måste ha den ibland, för att det är så man äter i Sverige.

Maten och ätandet av vad som uppfattas som svensk mat görs här till en fråga om integration. Liksom Ylva ovan, visar Karl en viss öppenhet; maten behöver inte ätas alltid, även om ungdomarna förväntas äta den med viss regelbundenhet. För att kunna bli integrerad i det svenska samhället, förväntas dock ungdomarna äta mat som klassificeras som "svensk". Vilken slags mat detta är, beskrivs inte vidare av coachen. Att betona att det är önskvärt att äta viss mat, ger samtidigt signaler om att ungdomarna bör avstå från annan slags mat, mat som de är vana vid. Samordningen, det som enligt Kohli (2006) handlar om att tillgodose ungdomarnas dagliga behov och att förmedla kunskap om samhället, sker alltså med tydlig utgångspunkt i vad de professionella uppfattar som "svenskhet".

I vardagliga situationer, som att passa tider och vid måltider, används svenskhet som argument för att få ungdomarna att anamma ett viss beteende. Disciplineringen av ungdomarna sker i dessa situationer med hjälp av integrationsargument. Integrationen tar sig här uttryck i försök att *anpassa sig till det svenska*, på ett sätt som kan liknas vid assimilering. I den samtida politiken betonas det att "invandrare" ska tillåtas att bejaka sin egen kultur och egna värderingar, till skillnad från det tidigare förhållningssättet då "invandrare" förväntades underkasta sig majoritetssamhällets normer (Westin 2015). I den vardagliga praktiken ser vi dock att det sker en glidning mot assimileringssprinciper. Integrationsarbetet handlar inte bara om att lära ut förhållningssätt som de profes-

sionella uppfattar som svenska kring att hålla tider och matvanor, utan också om att få ungdomarna att inkludera dessa förhållningssätt i sitt beteende. Svenskheten görs här så att den både kontrasteras mot och överordnas något "annat" (jämför Kamali 2006). Att ungdomarna kommer från olika länder och sammanhang, och därmed med stor sannolikhet bär med sig olika erfarenheter och kulturella ramar, är inget som problematiseras av de professionella i de här diskussionerna. De professionella fungerar som företrädare för det svenska samhället och förmedlar en homogen bild av svenskhet, en svenskhet som ses som nödvändig och eftersträvansvärd och som sätts i kontrast till ett preciserat "annat".

Att styra till "svenskhet" genom språket

Ytterligare ett sätt att närma sig det svenska är via språket. Att lära sig språket framhålls ofta som den allra viktigaste nyckeln till en framgångsrik integration. För att bemästra ett språk är det förstuds nödvändigt att träna på det. Boendecoacherna betonar därför vikten av att tala svenska. Ibland, särskilt när någon precis har flyttat in, använder man sig av hjälpmedel i kommunikationen. Det långsiktiga målet är dock att klara kommunikationen utan hjälpmedel. Boendecoachen Karl berättar:

Visa och peka på vad det nu behövs. Det viktigaste i början är väl tolk, sen så. Sedan så lär man dem att... att klara, bemästra språket själva. Och det är viktigt också, som jag alltid har fått lära mig och som vi alltid får lära all personal att... försök att undvika om du talar, försök att undvika deras språk med dem.

Enligt Karl finns det alltså en poäng med att undvika ungdomarnas modersmål för att lära ungdomarna att bemästra det svenska språket. Detta är också en strategi som han och hans kollegor uppmanas att efterfölja, och som verkar vara ett utbrett synsätt på arbetsplatsen. Johan drar i vissa fall detta med att avstå från andra språk än svenska ännu längre, till exempel när de har gemensam läxläsning på boendet:

Jag har förbud mot de språken [dari, syrianska etc.], utan när jag lär [ut] så är det bara svenska eller engelska. Man får inte lov att prata sitt hem-, modersmål då.

Hans förbud mot modersmål i dessa situationer motiverar han med att ungdomarna ska träna sig i svenska. Här saknas den öppenhet för alternativa ageranden/förhållningssätt som framkom ovan i exemplen med tider och mat, i alla fall när det gäller ungdomarnas modersmål. Engelska är dock ett språk som de professionella oftare tillåter. När normen om svenskhet (till exempel att bara tala svenska) utvidgas, sker det till förmån för det anglosaxiska. Ett utvidgat "vi" utifrån en svensk horisont, innebär en eurocentrism där det är det engelska språket och andra nord- och västeuropeiska vanor som ses som det acceptabla. Svenska och engelska kategoriseras därmed som

önskvärda, till skillnad från språk med andra rötter. En följd av detta blir att språken rangordnas och ges olika status. När ungdomarnas modersmål förklaras som icke önskvärda eller till och med förbjuds, skickar det signaler om hur ungdomarna bör agera för att ta sig in i svenskheten.

Att barn och ungdomar ges möjlighet att tala och utveckla sitt modersmål, är något som språkforskare lyfter fram som positivt för att lära sig ett nytt språk (Hyltenstam 2007). Några boendecoacher förespråkar också ett mer öppet förhållningssätt. En av dem är Ylva:

Vi blandar in jätteolika ord från olika språk, vi har haft folk som kunnat väldigt mycket, många språk här så några arabiska ord, några dari-ord, några farsi-ord, spanska, franska, engelska. När de kommer in så säger vi bara "prata med oss, använd de ord från vilket språk ni vill och vi försöker förstå varandra". Det brukar fungera, så det är mest roligt. *kort skratt*. Eller när vi försöker prata dari med dem till exempel så tycker de det är roligt. Så det är faktiskt ett sätt att bygga relationer genom att gå genom språk och sånt.

I Ylvas beskrivning värderas förutsättningarna för en fungerande kommunikation högre än användningen av svenska. Språken rangordnas inte, utan ses som ett medel för bättre relationer. Att kunna tala med varandra och viljan att förstå, lyfts fram som viktigare än på vilket språk samtalen förs. Även lärarna betonar vikten av att hjälpa varandra via ungdomarnas modersmål för att komma framåt i lärandet. Läraren Janet berättar att hon uppmuntrar till olika sätt och olika språk för att ungdomarna ska förstå:

Så de som har lärt sig skriva dari kan ju ofta översätta ord som de behöver, sedan kan de säga till honom [klasskompisen], vad det heter på dari fast han inte kan läsa, han kan varken läsa pashto eller dari, men muntligt kan de klara det. Så de får hjälpas åt och de är jättefina för alla ska med liksom. Det har jag sagt från början, alla ska med, vi lämnar ingen för att man inte kan eller inte förstår utan vi ger oss inte förrän alla har fått klart för sig vad det är vi ska göra eller vart vi ska hän denna lektionen. Så de, så vi hjälps åt.

[...] Och där är ju några som, någon som är lite duktigare på engelska och då kan man ibland hitta ett ord på engelska om vi inte förstår varandra, så hittar vi det på engelska och då kan ju vi eller han översätta till de andra.

Nyckeln till integration och fungerande relationer finns, enligt de professionella, i språket, men vilka språk som ska eller får användas finns det olika förhållningssätt till. Å ena sidan kontrolleras och begränsas användningen av vissa språk, å andra sidan

tillåts och uppmuntras olika språk. Svenska språket som den viktigaste beståndsdel för en lyckad integration, ställs i relation till idén om att kommunikation bygger relationer och skapar sammanhållning. Att styra genom språket omfattar både det kortsiktiga och det långsiktiga arbetet. Språket, och synen på språkanvändning, påverkar tydligt vardagliga situationer och ungdomarnas möjligheter att göra sig förstådda och att bygga upp relationer. Samtidigt är goda kunskaper i det svenska språket ett långsiktigt mål i arbetet. Goda språkkunskaper lyfts ofta fram som den viktigaste faktorn för en framgångsrik integration i den allmänna samhällsdebatten och den hållningen problematiseras sällan.

Att lära ut "svenskhet"

Ovan har fokus legat på vardagliga situationer, där de professionella på olika sätt har agerat utifrån den mer informella roll som beskrevs i det förra kapitlet. Att fungera som en viktig, vuxen, person i ungdomarnas liv får (oundvikligen) en uppfostrande och disciplinerande karaktär. I det mer långsiktiga integrationsarbetet, träder de professionella snarare in i en formell roll. Det är en roll som gör det möjligt för dem att fungera som förmedlare av, och utbildare i, det svenska samhället och i vad som uppfattas som svenska värderingar. Fokus ligger, enligt boendecoachen Johan, på skillnader mellan hur man gör och tänker i Sverige och i andra länder. Han berättar:

Vi pratar ju ofta om skillnader, det är ett sätt i lärandet också att... men i Sverige gör vi så här, hur gör ni där? Okej, men... Det här är likt, det här är olik. Vad behöver vi ändra på som du gjorde där som inte riktigt funkar här och vad kan vi behålla från vad du gjorde där som kanske funkar här också. Så det är en ständig diskussion.

Det finns två dimensioner i Johans resonemang. Den första handlar om att det finns skillnader mellan Sverige och andra länder, den andra om att ungdomarna behöver ändra sina värderingar eller tankesätt för att *passa in* i det svenska samhället. Det som, implicit, krävs för att ungdomarna ska vara förmögna till detta är att de ändrar sig. I citatet uttrycks alltså att ungdomarna saknar vissa egenskaper och kvaliteter, att de måste bli någon annan, omfamna andra värderingar och preferenser för att passa in. De förväntas avstå från det invanda och bekanta och istället omfamna det nya, det "svenska". Även här aktiveras assimileringsprincipen.

I andra situationer beskrivs det som mer utmanande att få ungdomarna att omfamna ett svenskt förhållningsätt. I diskussioner om företeelser som framstår som väldigt främmande för ungdomarna, handlar det om en ny värld som ungdomarna har svårt att förstå eller ens närma sig. Ylva berättar om ett samtal om samkönade äktenskap som hon hade med några ungdomar:

Men det är mest med stora grejer som typ, det tog väldigt lång tid att övertala dem att samkönade äktenskap är någonting på riktigt, inte bara någonting vi hade hittat på, [för att] skoja med dem. För att det är så annorlunda att de inte ens fattade att det var någonting som kunde finnas. Men då är det bara att ta diskussionen fler gånger igen.

Ylvas berättelse visar hur ungdomarnas erfarenheter kan kollidera med hur förut-sättningarna ser ut i Sverige. Samkönade äktenskap framstår som så obegripligt att ungdomarna tolkar det som ett skämt. Här blev det Ylvas uppgift att övertyga ungdomarna om att hon faktiskt menade allvar. Det här exemplet berättar en del om komplexiteten i de professionellas arbete och i relationen till ungdomarna. I det långsiktiga arbetet med integration ska de professionella förmedla kunskap om det svenska samhället. När förhållandena skiljer sig mycket mellan Sverige och ungdomarnas tidigare (hem)länder, blir detta en utmaning och Ylva använder ord som "övertalade" och "fattade inte". Det räcker inte att förmedla information om hur det fungerar i Sverige, utan denna måste upprepas. Efter sin korta tid i Sverige kan man förmoda att ungdomarna har begränsade kunskaper om Sverige och det svenska samhället. Det blir därför en stor utmaning för de professionella att kontextualisera ny och främmande kunskap på ett sätt som är begripligt för ungdomarna. De kunskaper som förmedlas är förankrade i diskursen om det jämställda Sverige (jämför Darvishpour 2015), som här används som ett rättesnöre för vad ungdomarna "bör" veta om det svenska samhället. Jämställdhet mellan könen innebär könsroller och normer kring manligt och kvinnligt som ungdomarna förväntas anpassa sig till. Indirekt kan detta tolkas som ett led i ett större arbete som utgår från föreställningen om att det finns ett behov av att styra ungdomarna mot ett "svenskt" jämställdhetsideal, där det endast finns plats för progressiva manlighetskonstruktioner.

I analysens andra del, har det framträtt ett mönster där svenskhet ses som norm och där denna norm styr och begränsar ungdomarnas handlingsutrymme. Vardagliga situationer används för att sätta dessa normer: de uppfostrande händelserna (att passa tider, äta viss sorts mat och så vidare) görs till symboler för svenskhet. I de berättelser om relationsskapande som vi mötte i det förra kapitlet, lyftes åldern fram som viktig faktor i arbetet med ungdomarna. Här tonas den faktorn ner, trots att just diskussioner om mat och tider annars är vanliga mellan tonåringar och deras föräldrar. Medan analysen i förra kapitlet saknade direkta referenser till ungdomarnas etnicitet, görs här istället tydligare referenser till etnicitet. Fokus ligger dock på vad som kan uppfattas som svenskhet, en svenskhet som "de andra" förväntas förhålla sig till och agera i enlighet med. Etnicitet, med betoning på svenskhet, görs alltså till en viktig princip i det dagliga integrationsarbetet. Detta gäller också språket och att ungdomarna i många fall förväntas tala svenska och inte använda sina modersmål. Svenskhet används alltså på olika sätt för att rama in arbetet med integration, där tyngdpunkten

ligger på en förväntad anpassning och förändring hos ungdomarna. Bilden nyanseras dock i den öppenhet till val av språk, där kommunikationen och relationsbygget sätts främst. Det ger näring åt en mer pluralistisk tanke, där mångfald framstår som en styrka i gemenskap och relationsskapande och den påminner om den definition av integration som Grip (2006) framhåller som den mest jämställda. En större öppenhet och en mer tillåtande inställning fungerar alltså här som ett alternativt förhållningssätt. Detta visar att andra och mer inkluderande sätt att arbeta är möjliga och utmanar därmed idén om att ta spjörn emot en stark svensketsnorm.

Att ge utrymme och värde åt ungdomarnas kunskaper och erfarenheter

Analysen ovan visar hur de professionella, genom omsorg och uppfostran, använder svensketsnormer i integrationsarbetet. På olika sätt använder de föreställningar om svenskhet som en måttstock för vad ungdomarna förväntas kunna och för att motivera vilka regler de förväntas följa. Svensketsnormer framträdde som centrala för det dagliga integrationsarbetet och användes för att styra ungdomarna mot ett särskilt, och önskat, beteende. I kontrast till detta sätt att arbeta, där de professionellas förhållningssätt på olika sätt begränsar ungdomarnas tillgång till sina egna, invanda handlingsmönster, står berättelser om tillfällen där ungdomarnas erfarenheter ges större utrymme. Det sker, som vi ska se, på (i huvudsak) två sätt. Det första handlar om att personalen aktivt, och utifrån en medveten strategi, lyfter fram ungdomarnas erfarenheter som något viktigt att bygga vidare på. Ungdomarnas egna erfarenheter ses här som värdefulla i integrationsarbetet. Läraren Janet berättar:

Alltså, vi brukar, oavsett vad vi gör, nu har vi pratat om ekonomi som jag sa, vi har pratat om betalningspåminnelser, vi har pratat om..., då drar vi paralleller, hur är det i Etiopien eller hur fungerar det i Afghanistan om man inte betalar. Vi har pratat mycket om skatt och det är ju också: Sveriges skattesystem jämfört med... Vem kan hyra ut lägenhet och så vidare så att ja, det är vi ju. Men även då när vi, så jag tänker, ja men kulturellt, när man fyller år och när man firar. Det gör vi så här i Sverige om någon fyller år, många afghaner vet ju inte ens hur gamla de är riktigt för de har aldrig firat. [...] Jag kan inte svara för hur de andra, men jag brukar göra det, ja.

I sitt arbete som lärare, kontextualiserar Janet kunskaper om ekonomi (och bemärkelsedagar) inte bara genom att tala om hur det svenska samhället fungerar. Hon lyfter också ungdomarnas kunskaper om sina (hem)länder och jämför. På så vis ger hon värde och tyngd inte bara åt det svenska, utan skapar också utrymme för ungdomarna att reflektera över att det fungerar på olika sätt i olika länder. Så som läraren Janet beskriver sitt arbete, ges kunskaperna om hur det fungerar i andra länder samma tyngd som det svenska när ungdomarnas ska lära sig om det svenska systemet.

Läraren Sofia ger en liknande berättelse:

Jag har ju fått till att vi har fått hemkunskap för jag vet att det är många som har bakat bröd och så. Så tänkte jag att det är ju en del i detta i alla fall men, och de har ju då syslöjd och det är vissa som har sytt innan, men det finns ju mycket mer som man, eller som jag känner att jag kanske borde vara bättre på

att ta tillvara. Men sedan samtidigt så har vi då läroplanen och de ska lära sig att läsa och skriva och det här och...

Här har Sofia ordnat så att eleverna får undervisning i praktiska ämnen som flera av dem har erfarenheter av från tidigare. Insatsen bidrar på så vis till att ungdomarna ges möjlighet att båda dra nytta av och utveckla tidigare praktiska kunskaper. Strategin fungerar som ett sätt att synliggöra och ge ett värde åt ungdomarnas tidigare kunskaper. Detta förhållningssätt till ungdomarnas kunskaper och erfarenheter, ligger väl i linje med idén om hur integrationsarbetet *bör* fungera (jämför Wester 2015). Istället för att det sker en rangordning mellan majoritetsbefolkningens erfarenheter och minoritetsbefolkningens erfarenheter, likställs dessa.

Det andra sättet på vilket ungdomarnas erfarenheter ges större utrymme, är när de professionella visar förståelse för ungdomarnas behov, som ibland är kulturellt och religiöst präglade, och ger ungdomarna utrymme att uttrycka dessa. En lärare, Sofia, berättar:

Men tydligen får man inte ha utrymmen som är avsedda för bön eller annat, ja, skolverket och regler och lagar och så. Så det [att upplåta ett klassrum som bönerum] fick vi inte heller men då var det några elever som hittade en hörna i en korridor och ja, det, det var ingen som någonsin gick dit så då fick de väl ha det som sin lilla bönehörna.

Personalen på skolan tänjde på reglerna⁵, med syftet att eleverna skulle kunna få utöva sin religion även under den tid de var i skolan. Personalen var medveten om vad ungdomarna gjorde, men genom vad som kan förstås som ett passivt godkännande, utvidgades ungdomarnas handlingsutrymme. Här är frånvaron av gränsdragningar och ett hierarkiskt tänkande kring olika etniciteter tydlig.

På liknande sätt kan vi förstå händelser som relaterar till ungdomarnas närvaro i skolan. Lärarna hänvisar flera gånger till ungdomarnas oro och hur denna påverkar deras lärande. Det kan vara oro för om de ska få uppehållstillstånd eller avslag på sin asylansökan, oro för familjen som är kvar i ett otryggt område, eller andra svåra händelser som påverkar ungdomarnas psykiska hälsa negativt. Oro och stress påverkar i sin tur sömnen, vilket gör att ungdomarna ibland har svårt att koncentrera sig i skolan eller att ens ta sig dit. Läraren Janet berättar:

5 Det finns inget förbud mot att upplåta plats för bön för elever på svenska skolor, här är den intervjuade felinformerad. Om personalen tänjde på reglerna här handlade det om att de hade överseende med att eleverna tog ett eget initiativ till en böneplats utan att tillfråga skolledningen.

Och jag har ju fått omvärdera det här med att sova på lektioner och inte ha ork och inte komma till skolan och så. För det, ja, man är hemma och man är [inte] jättesjuk, men... där har man bara eller jag har bara fått okej, jag får lägga min energi på de som är här, lite så. Så man inte springer på fel bollar för då springer man ju sig trött.

Denna händelse har ju inget – direkt – att göra med ungdomarnas etnicitet. Indirekt bygger dock denna förståelse för *varför* ungdomarna är frånvarande, mentalt eller fysiskt, på lärarnas kunskaper om de händelser som ungdomarna bär med sig och präglas av. Dessa exempel skulle kunna liknas vid att lärarna "ser mellan fingrarna" vad gäller ungdomarnas agerande. Ungdomarna går utanför ramarna för vad som egentligen tillåts och lärarna låter detta ske, med en inställning att det gynnar ungdomarnas välbefinnande.

Sammantaget visar analysen ovan, att ett mer tillåtande och öppnare sammanhang ger ungdomarna möjligheter att leva ett liv som inte begränsar eller skär av de erfarenheter de bär med sig och som i hög grad präglar deras liv. Lärarnas ageranden visar på olika grader av medvetenhet om, och olika förhållningssätt till, ungdomarnas tidigare kunskaper. I vissa lägen används dessa kunskaper strategiskt, genom att lärarna omfamnar erfarenheterna och aktivt gör dem till viktiga och betydelsefulla beståndsdelar i undervisningen. I andra sammanhang handlar det om att ge utrymme åt viktiga delar av ungdomarnas identitetskapande, såsom att uttrycka sin religion eller att bearbeta svåra upplevelser. Kohli (2006) identifierar sammanhanget som avgörande för att kunna bygga upp en ny tillvaro. I analysen framgår det att personalens olika strategier präglar sammanhanget och därmed, i förlängningen, integrationsprocessen på olika sätt. Ett tillåtande sammanhang som ger ungdomarna möjligheter att dra nytta av sina tidigare erfarenheter och kunskaper bidrar till deras strävan att bygga upp en identitet och tillvaro i Sverige. Ett sådant förhållningssätt medför också att integration kan ske på mer jämställda villkor utan att en minoritetsgrupp tvingas till en ensidig anpassning till majoritetsbefolkningen, vilket torde gynna individer såväl som samhälle.

Diskussion

Syftet med denna rapport har varit att skapa förståelse för hur de professionellas förhållningssätt till, och föreställningar om, ungdomarna präglar arbetet i den tidiga integrationsprocessen. Särskilt fokus har legat på hur föreställningar om etnicitet, kultur och kön påverkar detta arbete. I analysen har jag visat, att de professionellas arbete med ungdomarna på olika sätt präglas av komplexitet. Jag har också pekat på hur normer om svenskhet samt föreställningar om "vi" och "dom" anger ramarna för hur detta arbete görs.

De professionellas dubbla roller i arbetet, den formella och den informella, formar relationen mellan ungdomarna och de professionella. För att integrationsarbetet ska kunna bli framgångsrikt, lyfts de nära relationerna fram som avgörande. Kontakten med ungdomarna fungerar först om relationen till dem bygger på ömsesidighet och närhet. De professionella beskriver dragen i sina relationer till ungdomarna i termer av nära släktingar eller som nära vänner. Samtidigt är denna närhet också villkorad, inte minst genom att relationen oundvikligen är tidsbegränsad. Det handlar också om att de professionella håller en nödvändig distans. De kan inte komma för nära om de ska kunna utföra sina arbetsuppgifter på ett professionellt sätt eller orka med den känslomässiga påfrestningen under en längre tid. För ungdomarna innebär detta att de får färre möjligheter att bygga upp de varaktiga och nära relationer, i frånvaron av släktingar, som tidigare forskning har identifierat som viktiga för deras utveckling.

I analysen framträdde två olika sätt på vilka de professionella förstår sitt arbete i relation till etnicitet och (kulturell) mångfald. I det första, sätts fokus på att förändra ungdomarnas beteenden och värderingar för att de bättre ska passa in i en svensk kontext. I det dagliga omsorgs- och uppfostringsarbetet, motiverar coacherna flera av reglerna på boendet med att det är så man gör i Sverige. Det "svenska" används direkt eller indirekt som ett rättesnöre i de professionellas kontakt med ungdomarna. Vad som är "svenskt" är dock inte självklart, snarare konstrueras vissa beteenden, förväntningar och värderingar som "svenska" genom de professionellas förhållningssätt. Svenskhet används som en uttalad norm och görs till något eftersträvt. Indirekt bidrar detta till att ungdomarna förväntas anpassa sig till denna norm och samtidigt ta avstånd från de erfarenheter och kunskaper som de bär med sig.

I det andra förhållningssättet lyfts det svenska fram, men på ett mer värderingsfritt sätt. Detta förhållningssätt är mer tillåtande, både gentemot de kunskaper och erfarenheter som ungdomarna bär med sig, och gentemot de behov som de ger uttryck för. De professionella tar tillvara på och utvecklar ungdomarnas kunskaper och erfarenheter. Normer om svenskhet finns närvarande, men utan krav på anpassning. Istället används de för att ge ungdomarna en insikt om i vilket sammanhang de befinner sig.

Ur ett större perspektiv blir skillnaden mellan de båda förhållningssätten markant. Det första begränsar ungdomarnas tidigare erfarenheter och villkorar deras deltagande i en social kontext som endast är för dem som omfamnar det svenska och tar avstånd från det andra – det egna. Ungdomarna avkrävs en assimilering där de ska anpassa sig till svenskheten. Det är dock en svenskhet som inte problematiseras, varken när det gäller vad den står för, varför den sätts upp som norm eller varför den ska värderas högre än andra kulturer. Det andra förhållningssättet är mer öppet för olikheter, men är fortfarande till viss del villkorat. Ungdomarnas erfarenheter tillåts och används ibland strategiskt i olika lärandesituationer. I ytterligare andra situationer tillåts ungdomarna agera utanför ramarna, som i fallet med den spontant uppkomna böneplatsen, eftersom personalen ser att det kan gynna ungdomarnas välmående.

De professionella, och särskilt boendecoacherna, har en svår uppgift där de förväntas ta en fostrande och disciplinerande roll. Denna roll ska balanseras med en omsorgsfunktion som kan liknas vid en nära släkt- eller vänskapsrelation, en relation som också är villkorad av att närheten har gränser. Konsekvenserna blir att de professionellas relationer till de asylsökande ungdomarna, karaktäriseras av såväl begränsande som tillåtande handlingar. Å ena sidan förekommer en disciplinering och krav på anpassning, å andra sidan finns det utrymme för ungdomarna att mer självständigt få använda och utveckla de kunskaper som de bär med sig, men i en svensk kontext. Inom ramen för denna kontext produceras och reproduceras föreställningar om svenskhet och normen om svenskhet befästs. Vad svenskhet är, är dock aldrig något fixt och färdigt. Det blir till genom människors föreställningar och handlingar. Således formas de professionellas arbete både utifrån idéer om assimilering och om integration i relation till en oproblematiserad "svenskhet". Det budskap som sänds till ungdomarna är att förväntningarna på dem varierar från ett sammanhang till ett annat. Ibland förväntas de rätta sig efter "svenskheten", ibland räcker det med att de känner till den. Att ta avstånd från det egna, en slags avsocialisering från tidigare erfarenheter, framställs som en del i processen att så småningom kunna inkluderas i det svenska. Parallellt sker en insocialisering, genom vilken ungdomarnas tidigare erfarenheter ges ett värde och används som ett verktyg för att de bättre ska kunna förstå och förhålla sig till svenskheten och navigera i det svenska samhället. De professionellas föreställningar genererar därmed tvetydigheter i integrationsarbetet som ungdomarna i slutändan lämnas att tolka och förhålla sig till.

Referenser

Ager, A. & Strang, A. (2008). Understanding integration – a conceptual framework, *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191.

Almqvist, K. (2006). Identitet och etnicitet i Frisen, A. & Hwang, P. (red.) (2006) *Ungdomar och identitet*. Stockholm: Natur och kultur.

Brune, Y. (2015). Bilden av invandrare i svenska nyhetsmedier i Darvishpour, M. & Westin, C. (red.) (2015) *Migration och etnicitet – perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Brunnberg, E. (2015). Ensamkommande barn och unga på flykt – att växa upp utan familj eller i ett transnationellt familjesystem i Darvishpour, M. & Westin, C. (red.) (2015) *Migration och etnicitet – perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Brunnberg, E., Borg, R-M. & Fridström, C. (2011). *Ensamkommande barn – en forskningsöversikt*. Lund: Studentlitteratur.

Darvishpour, M. & Westin, C. (2015). Maktperspektiv på etniska relationer i Darvishpour, M. & Westin, C. (red.) (2015) *Migration och etnicitet – perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Eriksson-Zetterquist, U. & Styhre, A. (2007). *Organisering och intersektionalitet*. Malmö: Liber.

Grip, L. (2006). *Likhetens rum – olikhetens praktik – om produktion av integration i fyra svenska kommuner*. Karlstad University Studies 2010:2. Karlstad: fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper, Kulturgeografi, Karlstad universitet.

Gustafsson, K. (2006). *Vi och dom i skola och stadsdel – barns identitetsarbete och sociala geografier*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.

Hyltenstam, K. (2007). Modersmål och svenska som andraspråk, i Ewald, A. & Garne, B. (red.) (2007), *Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Kamali, M. (2006). SOU 2006:79 – *Integrationens svarta bok*. Stockholm: Regeringskansliet.

- Kohli, R.K.S. (2006). The comfort of strangers – social work practice with unaccompanied asylum-seeking children and young people in the UK, *British Journal of Social Work*, 36, 707-721.
- Lahdenperä, P. (2015). *Skolledarskap i mångfald*. Lund: Studentlitteratur.
- Migrationsverket (2016). *Aktuellt om ensamkommande barn och ungdomar*. Stockholm: Migrationsverket (läst 2017-08-11). Tillgänglig på: www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Om-ensamkommande-barn-och-ungdomar/Statistik.html
- Modigh, F. (2004). *Vid sidan av eller mitt i – om undervisningen för sent anlända elever i grund- och gymnasieskolan*. Dnr. 2004:282. Myndigheten för skolutveckling. Stockholm: Liber.
- Nilsson, A., Westrup, U., Espersson, M., Gyllander Torkildsen, L. & Olsson, A. (2017). *Utmaningar i välfärdens stuprör – stöd till integrering för ungdomar med begränsad läs- och skrivkunnet*. Lund: Lunds universitet och Helsingborgs stad.
- Nilsson Folke, J. (2017). *Lived transitions – experiences of learning and inclusion among newly arrived students*. Stockholm: Department of Child and Youth Studies, Stockholm University.
- Tinsveds, S. & Vidberg, H. (2017). *Typ du är född i fel land liksom, tyvärr – en fallstudie om vilka diskurser som präglar integrationen av unga asylsökanden*. Lunds universitet: Institutionen för service management och tjänstvetenskap.
- Ryan, G. W. & Russell Bernard, H. (2003). Techniques to identify themes i *Field methods*. 15:1, 85-109.
- SCB (2016). *På tal om kvinnor och män – lathund om jämställdhet*. Örebro: SCB-Tryck.
- Sernhede, O. (2010). Etnicitet i Edling, C. & Liljeros, F. (red.) (2010) *Ett delat samhälle*. Stockholm: Liber.
- Strömbäck, J., Andersson, F. & Nedlund, E. (2017). *Invandring i medierna – hur rapporterade svenska tidningar åren 2010 – 2015? Delmi rapport 2017:6*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Westin, C. (2015). Om etnicitet, mångfald och makt i Darvishpour, M. & Westin, C. (red.) (2015) *Migration och etnicitet – perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Om författaren

Malin Espersson är fil.dr i sociologi och arbetar som lektor i service management med inriktning mot organisering och mångfald vid Institutionen för service management och tjänstvetenskap vid Lunds universitet. Hennes forskningsintressen inkluderar organisering inom offentlig sektor, samt frågor om jämställdhet och mångfald. Hon intresserar sig särskilt för sociala (makt)relationer och hur villkoren ser ut för olika människor i organisationer och i arbetslivet. Hennes undervisning inkluderar områden som organisationsteori, med särskilt fokus på genus och mångfald och metodundervisning. Därutöver är hon programansvarig för kandidatutbildningen Equality and Diversity Management.